

УДК 94.001 (477) «16/17»

Сергій Севрюк

ДО ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ ІНСТИТУТУ ГЕТЬМАНСТВА У ТВОРЧОСТІ ВОЛОДИМИРА ЗАМЛИНСЬКОГО

Аналізуються праці В.О.Замлинського, в яких досліджується життя та діяльність українських гетьманів. На основі джерелознавчих методів, зокрема історико-порівняльного, джерельної аналогії, кліометричного оцінюється внесок вченого у розробку історії України доби Гетьманщини.

У рубриці «Вінок спогадів», що відкриває видання «Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики»¹, котре вчені-історики присвятили пам'яті свого колеги, професора В.О.Замлинського, зазначається, що «В.Замлинський з кінця 80-х рр. започатковує публікацію серії історико-біографічних нарисів про видатних діячів українського ренесансу, провідників Запорізької Січі та Гетьманщини. Цей потяг до козацько-гетьманської доби був цілком природним, адже ще з молодих років молодий історик захоплювався героїкою козацтва, його державницькими устремліннями. Ось чому образи Петра Могили, українських гетьманів, особливо Пилипа Орлика, вражають своїм духовним багатством і сподвижництвом»². Це були роки найбільшого підйому у науковій творчості В. Замлинського, коли набутий досвід дозволив вченому-джерелознавцю на вагомій джерельній базі дослідити окремі події історії України гетьманської доби. Цій проблемі присвячено 57 праць вченого (16,7 %) від загальної кількості його наукового доробку³. Основний напрям досліджень історика складають роботи, що розкривають історію України через портретну галерею видатних українців, оскільки

ки історію держави можна вивчати не тільки аналізуючи політичні, соціально-економічні, національно-культурні процеси, які відбуваються в країні, а й через призму діяльності політиків, економістів, науковців, які представляють цю державу. Тому вчений більшість своїх праць з історії України від давніх часів до кінця ХІХ ст. присвятив аналізу життєвого шляху видатних, однак ще маловідомих на той час діячів України. Історику належать праці, присвячені життєдіяльності Дмитра Байди-Вишневецького⁴, Богдана Ружинського⁵, Євстафія Ружинського⁶, Івана Свірговського⁶, Івана Підкови⁶, Якова Шаха⁶, Криштофа Косинського¹⁰, Северина Наливайка¹¹, Іова Борецького¹², Петра Могили¹³, Павла Бута¹⁴, Якова Острияна¹⁵, Богдана Хмельницького¹⁶, Пилипа Орлика¹⁷, Петра Конашевича-Сагайдачного¹⁸, Миколи та Дмитра Бантиш-Каменських¹⁹, Миколи Костомарова²⁰ та ін.

Більшість цих розробок об'єднані у колективній монографії (у двох книгах) «Історія України в особах», автором проекту якої і керівником був В.О. Замлинський. На жаль, друга книга цієї серії вже вийшла після смерті вченого.

Найбільшу увагу вчений зосередив на висвітленні портретів гетьманів України і, в першу чергу, приділив увагу Богдану Хмельницькому. З початку 80-их років ХХ ст. В.Замлинський працює над монографією для видавництва «Молодая гвардия» серії «ЖЗЛ», присвяченої особі Богдана Хмельницького, яка стала одним з фундаментальних досліджень²¹. Володимир Олександрович розумів, що береться за дуже важку й відповідальну працю. На той час постать гетьмана Хмельницького вже досліджувалась – вийшли друком наукові праці, окремі розвідки, в яких ґрунтовно висвітлювалась державна та військова діяльність Богдана Хмельницького, крім того існували монографії двох видатних вчених – це монографія М.Костомарова «Богдан Хмельницький» та однойменна праця академіка І.Крип'якевича. Якщо до цієї когорти додати імена М.Грушевського, М.Максимовича, П.Куліша, М.Грабовського та інших дослідників, то цілком зрозуміла та величезна відповідальність,

яку взяв на себе і усвідомлював В.Замлинський. Не зважаючи на це, вчений ставить перед собою завдання зробити працю, яка б з науковою достовірністю й водночас доступно для широкого кола читачів у науково-популярній формі розповіла б нашому сучаснику про багату й складну долю й різносторонню діяльність Б.Хмельницького.

Епіграфом до його роботи можна навести слова М. Максимовича, які є у записах В.Замлинського: «Ми хочемо і вимагаємо від історії, щоб в ній давно минуле життя було живим перед очима нашими; а для цього треба, щоб кожна історична подія і особа були пізнані і представлені вірно, в їх справжньому вигляді і на своєму місці, як було воно насправді»²².

Історик починає багаторічну сумлінну роботу по вивченню архівів, першоджерел, літописів, записів свідків та учасників подій того часу. В.Замлинський не обмежується архівами та бібліотеками Радянського Союзу, він веде активний пошук у іноземних архівах. Вченому вдалось одержати раніше невідомі документи про Богдана Хмельницького із архівів Венеції, які вперше були опубліковані саме в цій книзі. Це «Донесение посла Венецианской республики Альберто Вимини» та «Донесение папского нунция де Торрес из Варшави в Рим», датовані серединою літа 1650 року та інші²³.

Вивчення історії життєдіяльності гетьманів України обумовило зацікавленість В.Замлинського історією походження та хронологією інституту гетьманату. Відомо, що перші спроби скласти перелік осіб, які займали посаду гетьманів, датовані XVII століттям. Найбільш відомі джерела цього часу – літопис Самійла Величка, «Хронология высокославных и ясновельможных гетманов», укладена ченцем Густинського монастиря (сер. XVIII ст.), «Летописное повествование о Малой России и ея народе и козаках вообще» О. Рігельмана, переліки гетьманів останнього київського козацького полковника А. Безбородька, київського митрополита Євгенія Болховитінова та інші. Більш ґрунтовно це питання розроблялося наприкінці XIX – на початку XX ст., у час формування української історичної школи. До

вищезазначених джерел, які дають перелік гетьманів, критично підійшов М. Максимович, але найбільш повний, уточнений і вивірений список дає в своїх працях з історії України М. Грушевський.

Незважаючи на великий авторитет цих учених-істориків, В.Замлинський береться за розробку хронології гетьманів України. Проаналізувавши, за підрахунками автора, більше ста першоджерел вчений публікує працю «Стисла хронологія козацьких гетьманів»,²⁴ в якій він подає реєстр українських гетьманів. Всього автором опрацьовано 93 особи, 66 з яких історик визнає за гетьманів України, 27 прізвищ не ввійшли до переліку.

Історик дає пояснення, чому він виключив тих чи інших історичних осіб із переліку, хоча більшість з них є у хронології М.Грушевського та М.Максимовича. «За брак документальних свідчень, які б дозволяли розкрити зміст життя і діяльності окремих осіб, які зустрічаються в історичній літературі як гетьмани, вони не включені до хронології. Маються на увазі: Михайло Ружинський (1585), Лук'ян Чорницький (1586), Войтих Чаногвський (1590), Христофор Печковський (Кришто Печковський) (1596), Гнат Василевич (1596-1597), Іван Куцкович (1602-1603), Іван Косий (1603), Григорій Ізопович (1606-1610), Олевченко (1609), Тарас (1622), Богдан Конча (1622), Жара (1622), Максим Григорович (1624), Дорош Коцкевич (1625), Пирський (1625), Костянтин Вовк (1626), Грицьків (1628), Семен Перевязка (1630, 1632), Гаврилович (1632), Арлам (1632), Карпо Півторакожуха (1638), Савалтович (1642), Гуцький (1650), Цюцюра (1660), Попович (1674), Остап (Остафій Гоголь) (1776-1677), Стецько (1689)»²⁵.

Принципова різниця між хронологіями гетьманів, укладених В.Замлинським і його попередниками полягає у тому, що, по-перше, В.Замлинський значно розширює часові хронологічні межі початку та закінчення існування гетьманату України. Якщо М.Грушевський вважає першим гетьманом Дмитра Вишневецького, який був гетьманом у 1550-1563 рр., а М.Максимович – Предслава Лянцкоронського (1506р.), то В. Замлин-

ський визнає першим гетьманом Венцлава Світольдовича (1401-1439 рр.). Останнім гетьманом України М.Грушевський та М. Максимович вважають Кирила Розумовського (1750-1764 рр.), а В. Замлинський доповнює список гетьманів П. Скоропадським (1918 р.). Зрозуміло, що М.Максимович не міг внести П. Скоропадського до списку (вчений помер в 1873 році), а М.Грушевський не зробив цього, мабуть, з політичних міркувань. Таким чином, В. Замлинський розширив межі існування інституту гетьманату України порівняно з М.Максимовичем на одне століття, а відносно хронології М. Грушевського на півтора століття.

По-друге, кількість осіб, які визнані гетьманами: М. Грушевський визнає гетьманами 47 осіб, М.Максимович – 59, а В.Замлинський розширює їх коло до 66 осіб. З наведеної порівняльної таблиці видно, що є діячі, гетьманство яких не викликає сумніву у всіх трьох вчених. Це Богдан Ружинський, Яків Шах, Самійло Зборовський, Гаврило Крутневич, Петро Сагайдачний та інші. Усього таких налічується 37 осіб. Є такі, яких визнано гетьманами одним з істориків або двома. Так, В.Замлинський та М.Максимович визнають гетьманами Предслава Лянцкоронського, Євстафія Ружинського, Івана Підкову, а М.Грушевський ні. Немає в списку М. Максимовича Григорія Лободи, Матвія Шаули, Самійла Кішки, які визнані В.Замлинським та М.Грушевським. В.Замлинський не включає до переліку Михайла Ружинського, Івана Коцковича, Зборовського, які зазначені у хронологіях М.Грушевського та М.Максимовича. Враховуючи всі ці прізвища, ми маємо загальний список з 89 осіб, визнаних гетьманами України.

По-третє, існують розбіжності щодо терміну обрання того чи іншого діяча гетьманом. Період гетьманування Якова Шаха В.Замлинський датує 1577-1579 рр., М.Грушевський 1576-1577 рр., а М.Максимович 1577-1578 рр.; Самійла Зборовського – В.Замлинський 1584 р., М.Грушевський 1581 р., М.Максимович 1580 р. Криштоф Косинський – В.Замлинський 1591-1593 рр., М.Грушевський 1590-1593 рр., М.Максимович 1592-1594 рр.

По-четверте, найбільша розбіжність серед авторів хронологій стосується періоду з початку існування інституту гетьманства до 20-30-х рр. XVII ст., що пояснюється відсутністю достовірних історичних джерел та незначною кількістю праць, присвячених цій проблематиці. Розбіжність щодо XVII-XVIII ст. полягає в обраних критеріях вченими відповідно до того, кого з зазначених діячів можна вважати гетьманом. В.Замлинський пояснює це так: «Найвищим органом на Запоріжжі була Січова Рада, що скликала для вирішення найважливіших питань. На ній, як вождь козацтва, обирався кошовий або гетьман. Спочатку, коли ще не була вироблена структура козацького війська, ватажка називали «козацьким гетьманом», «гетьманом запорізьких козаків». На відміну від запорозьких козаків, які обирали свого гетьмана, король над реєстровими козаками наставляв свого гетьмана. Були часи, коли в Україні правили два гетьмани запорозьких козаків і реєстрових, місцеперебуванням яких була центральна Україна. Першим гетьманом реєстрового козацтва вважається Богдан Ружинський. На відміну від Ружинського, Петро Конашевич-Сагайдачний був одночасно гетьманом запорозького і реєстрового козацтва. А вже Богдан Хмельницький започаткував назву «гетьман України». Після Богдана Хмельницького одна частина України опинилася під володінням російського царя, а друга – польського короля. Території по обидва боки Дніпра отримали назви Лівобережної і Правобережної України. На кожній з цих територій обиралися і відповідно затверджувалися царем і королем гетьмани Лівобережної та Правобережної України»²⁶. Тому і виявляється така розбіжність у хронології цих вчених. Наприклад, у хронології В.Замлинського між Гаврилом Крутневичем (1600-1603 рр.) та Григорієм Тискиневичем (1610 р.), яких теж визнають М.Грушевський та М.Максимович, протягом 6 років відсутні гетьмани. В цей самий період у М.Максимовича два гетьмана – Іван Куцкович та Зборовський, а у М. Грушевського аж шість – Іван Куцкович, Іван Косий, Григорій Ізанович, Зборовський, Олевченко, Каленик Андрієвич. Між Григорієм Тискиневичем (1610 р.) і Петром Сагайдачним

(1614 р.) у всіх трьох істориків відсутня інформація щодо осіб, які були обрані гетьманами. На початку XVIII ст. всі визнають наявність одночасно двох гетьманів – Пилипа Орлика та Івана Скоропадського. В. Замлинський пропонує ще третього гетьмана – Петра Іваненко, як гетьмана т. зв. Ханської України.

Наводимо таблицю гетьманування, якої дотримувалися три українські вчені-історики: Михайло Максимович, Михайло Грушевський і Володимир Замлинський.

ПОРІВНЯЛЬНА ХРОНОЛОГІЯ УКРАЇНСЬКИХ ГЕТЬМАНІВ

№	За В. Замлинським	За М. Грушевським	За М. Максимовичем
1	Венцлав Світольдович 1401-1439	-	-
2	Предслав Лянцкоронський 1506-1512	-	Предслав Лянцкоронський з 1506
3	Євстафій (Остафій) Дашкевич 1506-1536	-	Євстахій Дашкович -
4	-	-	Самайло Кішка –біля 1534
5	Венжик (Венцеслав) Хмельницький – 1534	-	Венжик Хмельницький з 1556
6	Дмитро (Байда) Вишневецький – 1550-1563	Дмитро Вишневецький – 1550-1563	Михайло Вишневецький –
7	Бируля – 1567	-	-
8	Євстафій Ружинський – 1565	-	Євстафій Ружинський –
9	Іван Свірговський – 1567-1574	-	Іван Свірговський – 1574
10	Темрюк Пятигорець – 1572	-	-
11	Богдан Ружинський (Богданко, Яків, Ружний) – 1575-1576	Богдан Ружинський – 1575-1576	Богданко, прозваний Ружний чи Ружинський – 1575-1576
12	Іван Підкова – 1577-1578	-	Іван Підкова (Серпяга) –1577
13	Яків Шах – 1577-1579	Шах – 1576-1577	Яків (?) Шах – 1577-1578
14	-	Лук'ян Чорнинський (?) –1578	-
15	Самійло Зборовський – 1584	Самійло Зборовський – 1581	Самійло Зборовський – 1580

16	*	Михайло і Кирик Ружинські – 1585	Михайло Ружинський – 1585
17	*	Захар (?) Кулага, Богдан Микошинський, Лук'ян Чорнинський – 1586	Лук'ян Чорнинський – 1586
18	Іван (Ян) Оришевський – 1579-1591	-	-
19	*	Войтіх Чановицький – 1590	-
20	Семен(?) Дем'ян(?) Скалозуб – 1588-1589	-	Семен Скалозуб -1588-1589
21	Криштоф Косинський – 1591-1593	Криштоф Косинський – 1590-1593	Христофор Косинський – 1592-1594
22	Богдан Мокошинський – 1586-1594	Богдан Мокошинський – літо 1594	Богдан Мокошинський – 1594
23	Северин Наливайко – 1596	-	Северин Наливайко – 1595-1596
24	Григорій Лобода – 1593-1596	Григорій Лобода (з перервами) – 1593-1596	-
25	-	Федір Полоус – весна 1595	-
26	Матвій Шаула – 1596	Матвій Шаула – початок 1596	
27	*	Кремпський і Криштоф Нечковський – літо 1596	-
28	*	Гнат Василевич – 1596-1597	-
29	Тихон Байбуза – 1598	Тихон Байбуза і Федір Полоус – 1598	-
30	Самійло Кішка (Кошка, Кушка) – 1599-1602	Самійло Кішка – 1600-1602	-
31	Гаврило Крутневич (обирався тричі) – 1600-1603	Гаврило Крутневич (з перервами) – 1602-1603	Гаврило Кортневич – 1600
32	*	Іван Куцкович – 1602	Іван Коцкович (Куцкович) – 1602

33	*	Іван Косий – 1602-1603	-
34	*	Григорій Ізапович – кінець 1606	
35	*	Зборовський, Олевченко, Каленик Андрієвич – 1609-1610	Зборовський – 1606
36	Григорій Тискиневич – 1610	Григорій Тискиневич – травень 1610	Григорій Тискиневич – 1610
37	Петро Конашевич-Сагайдачний (Конашевич Петро Кононович) – 1614-1616, 1620-1622	Петро Конашевич-Сагайдачний (з перервами) – 1614-1622	Петро Конашевич-Сагайдачний –
38	-	Дмитро Барабаш – березень 1617	-
39	Яцько Бородавка (Яцько Народич Дородавка) -	Яцько Бородавка – 1619-1621	Бородавка – 1621
40	Оліфер Голуб (Стеблевець) (Голуб Оліфер Остапович) – 1622-1623	Оліфер Голуб – 1622-1623	Оліфер Голуб – 1622
41	-	Михайло Дорошенко (з перервами) – 1623-1625	-
42	Василь Луцкевич – 1620(?)	-	-
43	*	-	Богдан Конча (Конга) -
44	*	-	Максим Григорович –
45	-	Грицько Чорний – 1624	- -
46	Каленик Андрійович – 1624-1625, 1632(?)	Каленик Андрійович – 1624-1625	-
47	*	-	Дорош Коцкевич – 1625
48	Марко Жмайло – 1625	Пирський, Жмайло – 1625	-
49	Михайло Дорошенко – 1625-1628	Михайло Дорошенко – 1625-1628	Михайло Дорошенко – з 1625
50	*	-	Костянтин (?) Вовк -1626

51	Грицько Чорний (Чорний Григорій Савич) – 16279(отоман), 1628-1630 (гетьман реєстрового козацтва)	Грицько Чорний – 1629-1630	Гришко (Григорій) Чорний – 1629
52	Іван Сулима (Сулима Іван Михайлович) – 1628-1629	Грицько Чорний, Іван Сулима – 1628	-
53	Тарас Федорович (Федорович Тарас, Трясило) – 1629-1630	Тарас Федорович - 1630	Тарас Трясило – 1630
54	Тиміш Орендаренко (Орендаренко Тимофій Михайлович) – 1630-1631	Тимофій Орендаренко – 1630-1631, 1633-1634	Оренда чи Тимофій Орендаренко – 1630
55	-	-	Леонтій Бубновський -
56	*	-	Семен Перев'язка -
57	Іван Кулага-Петражицький – 1631-1632	Іван Петражицький-Кулага – 1631-1632	Іван Петражицький – 1632
58	Андрій Діденко – 1632-1633	Андрій Діденко – 1632	-
59	*	-	Андрій Гаврилович -
60	Іван Сулима – 1630-1635	Іван Сулима – 1635	Самійло Сулима – 1633-1635
61	Василь Томиленко – 1635-1637	Василь Томиленко – 1636-1637	-
62	Павлюк (Бут Павло Михнович) – 1637	Сава Кононович, Павлюк Бут, Дмитро Гуня – 1637	Павлюк, він же Павло Бут – 1637
	Сава Кононович – 1637	-	Сава Кононович (Савалтович) -
63	Яків Острянин (Остряниця) – 1638	Яцько Острянин – 1638	Степан Остряниця – 1638
64	Дмитро Гуня (Гуня Дмитро Тимошович) – 1638	Дмитро Гуня – 1638	Дмитро Гуня – з 1638
65	*	-	Карпо Півтора-Кажуха -
66	-	-	Максим Гулак (Булюк) -
67	Богдан (Зіновій) Михайлович Хмельницький – 1648-1657	Богдан (Зіновій) Михайлович Хмельницький – 1648-1657	Богдан (Зіновій) Михайлович Хмельницький – 1648-1657
68	Іван Виговський – 1657-1659	Іван Виговський – 1657-1659	Іван Виговський – 1657-1659

69	Юрій Хмельницький (Хмельниченко Юрась) – 1659-1663	Юрась Хмельницький – 1659-1663	Юрась Хмельницький – 1659-1663
70	Павло Тетеря (Тетеря (Моржковський) Павло Іванович) – 1663-1665	Павло Тетеря – 1663-1665	Павло Тетеря – 1663-1665
71	Іван Брюховецький – 1663-1668	Іван Брюховецький (Лівобічний) – 1663-1668	Іван Брюховецький – 1663-1668
72	Степан Опара – 1665	Степан Опара (правобічний) – 1665	Степан Опара – 1665
73	Петро Дорошенко – 1665-1676	Петро Дорошенко – 1665-1676	Петро Дорошенко – 1665-1676
74	Степан Вдовиченко – 1669	-	-
75	Суховій (Суховієнко Петро, Ашпат Мурза) – 1669-1674	Суховієнко (запорозький) – 1668	Суховієнко (запорозький) – 1668
76	Дем'ян Многогрішний – 1668-1672	Дем'ян Многогрішний (лівобічний) – 1668-1672	Дем'ян Многогрішний – 1668-1672
77	Михайло Ханенко – 1669-1674	Михайло Ханенко (правобічний) – 1669-1674	Михайло Ханенко – 1669-1674
78	Дуне Георге – 1681	-	-
79	Іван Самойлович (Попович) (Самойлович Іван Самійлович) – 1672-1687	Іван Самойлович – 1672-1687	Іван Самойлович – 1672-1687
80	Степан Куницький – 1672	-	-
81	Іван Мазепа – 1687-1709	Іван Мазепа – 1687-1709	Іван Мазепа – 1687-1709
82	Андрій Могила (Мигула, Могиленко) – 1684-1689	-	-
83	Пилип Орлик – 1710-1742	Пилип Орлик – 1710 -	Пилип Орлик – 1710 -
84	Петро Іваненко (Петро Іванович, Петрик) – гетьман так званої Ханської України	-	-
85	Іван Скоропадський – 1708-1722	Іван Скоропадський – 1709-1722	Іван Скоропадський – 1709-1722
86	Павло Полуботок – 1722-1724	-	-

87	Данило Апостол – 1727-1734	Данило Апостол – 1727-1734	Данило Апостол – 1727-1734
88	Кирило Розумовський – 1750-1764	Кирило Розумовський – 1750-1764	Кирило Розумовський – 1750-1764
89	Павло Петрович Скоропадський – 1918	-	-
	1401-1764, 1918	1550-1764	1506-1764

Таким чином, стисла хронологія, зроблена В. Замлинським, дає можливість, з одного боку, удосконалити знання з історії гетьманства України, а, з іншого, – відкриває нові горизонти для більш детального вивчення історії українського козацтва.

1. Видання присвячено пам'яті відомого вченого-історика, доктора історичних наук, професора В.О.Замлинського//Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. Зб. наук. праць та спогадів. – Число 6 (7). – У двох част. – К, 2001.

2. Калакура Я. Майстер історичного портрета //Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. Зб. наук. праць та спогадів. – Число 6 (7). – У двох част. – Част. 1. – С. 33.

3. Бібліографію праць В.О.Замлинського див.: Войцехівська І., Замлинська О. Хронологічний покажчик праць В.О.Замлинського //Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. Зб. наук. праць та спогадів. – Число 6 (7). – У двох част. – Част. 2. – С. 406-430. Нами розширений і доповнений вказаний перелік праць. На сьогодні укладена бібліографія, що нараховує 342 праці.

4. Історія України в особах ІХ-ХVІІІ ст. – К., 1992. – С.185-193., Сільські обрії. – 1991. – №2. – С.13-15; Знання та праця. – 1989. – №12. – С.14-15.

5. Історія України в особах ІХ-ХVІІІ ст. – К., 1992. – С 193-200; Дніпро. – 1990. – № 4. – С.130-132.

6. Дніпро. – 1989. – № 9. – С.124-129.

7. Дніпро. – 1989. – № 12. – С.124-129.

8. Сільські обрії. – 1991. – № 4. – С.17; Дніпро. – 1990. – № 7. – С.119-122., Прапор Юності. – 1989. –№ 14(127). – 24 жовт.

9. Дніпро. – 1990. – № 7. – С.119-122; Прапор Юності. – 1989. –№ 14(127). –24 жовт.

10. Історія України в особах IX-XVIII. – С.225-232.
11. Там само. – С.232-239.
12. Там само. – С.246-255.
13. Там само. – С.255-265; Людина і світ. – 1989. – №4. – С.11-12.
14. Історія України в особах IX-XVIII. – С.280-289.
15. Там само. – С.289-294.
16. Там само. – С.294-300; Ранок. – 1989. – № 3-5, 7, 9-12., 1990. – № 1, 4, Київська правда. – 1989. – № 84(19469) – 91(19476). –11 – 19 квітня, Богдан Хмельницький. – М.: Молодая гвардия, 1989. – 334с., Володарі гетьманської булави. – К.: Варта, 1995.-С.165-188.
17. Історія України в особах IX-XVIII. – С.345-354; Ранок. – 1993. – № 2. – С.32-35; Віче. – 1994. – №3. – С.122-136.
18. Ранок. – 1993. – № 2. – С.24-28, 36.
19. Історія України в особах XIX-XX ст. – К., 1993. – С.23-31.
20. Там само. – С.70-7; Наука і суспільство. – 1989. – № 6, 7; Вісник Академії Наук України. – 1992. – № 6. – С.75-81; Микола Костомаров і проблеми суспільного та культурного розвитку української нації. – Рівне, 1992. – С.67-73.
21. Замлинский Владимир. Богдан Хмельницький. – М.: Молодая гвардия, 1989. – 334с.
22. М.А. Максимович. Собр. соч. – Т. 1. – С.400.
23. Родинний архів Замлинських. Папка «Б.Хмельницький»
24. Київська старовина. – 1993. – № 3, 5.
25. Там само. – 1993. – № 5. – С.94.

Serhiy Sevryuk

**ON STUDYING THE INSTITUTE OF HETMAN ORDER
IN THE SCIENTIFIC WORK OF VOLODYMYR ZAMLYNSKY**

Works of V.O.Zamlynskyi, which research life and activity of Ukrainian hetmans, are analyzed. On the basis of source study methods, in particular the historico-comparable, method of source analogy and the cliometric there are estimated a contribution of the scholar in working up a history of Ukraine of the Hetman order period.